

19 listopada 2024

Monitor antykorupcyjny #6

Monitor to cykl regularnie publikowanych, krótkich analiz forumIdei, poświęconych kluczowym problemom funkcjonowania państwa. Co miesiąc przygotowujemy teksty omawiające to, co wydarzyło się w ostatnim okresie w dwóch obszarach: przeciwdziałania korupcji (*Monitor antykorupcyjny*) oraz praworządności i przejrzystości procesu legislacyjnego (*Monitor legislacyjny*).

Mamy nadzieję, że będą one służyły pomocą politykom, urzędnikom państwowym i samorządowym, ekspertom, osobom w organizacjach społecznych oraz wszystkim zainteresowanym tym, jak działa polskie państwo. W najbliższym czasie przygotujemy kolejne Monitory.

W tej edycji *Monitora antykorupcyjnego* przeglądamy istotne w naszej ocenie zdarzenia, które miały miejsce w październiku 2024 roku.

1. Najważniejsze wydarzenia

- W poprzednim *Monitorze* informowaliśmy o tym, że pod koniec września Prokuratura Krajowa podjęła nowe wątki w śledztwie dotyczącym korupcji przy wydawaniu wiz w okresie rządów prawicy (tzw. afery wizowej)¹. W tej sprawie zaktywizowała się także Najwyższa Izba Kontroli, która 10 października opublikowała wyniki kontroli dotyczące nadzoru Ministra Spraw Zagranicznych nad działalnością konsularną². Wnioski z tej kontroli są druzgocące. NIK w raporcie wskazał m.in. na ogromną liczbę wiz wydanych w latach 2018–2023 przez polskie służby konsularne (ponad 6 mln, w tym ponad 1,2 mln wiz Schengen). Już tylko ta liczba wskazuje, że polskie państwo nie miało możliwości przeprowadzenia właściwej weryfikacji osób przyjeżdżających do kraju, a zarazem na teren Unii Europejskiej. NIK wskazał w raporcie

¹ Prokuratura Krajowa, *Informacja o śledztwie dotyczącym tzw. afery wizowej*, 24 września 2024, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-sledztwie-dotyczacym-tzw-afery-wizowej>. Dostępny w przypisach: 19 listopada 2024.

² Prezes Najwyższej Izby Kontroli Marian Banaś, Wystąpienie pokontrolne, https://www.nik.gov.pl/kontrola/wyniki-kontroli-nik/pobierz,kst~i_23_001_202410040807581728022078~id0~01,typ,kj.pdf

wiele nieprawidłowości przy wydawaniu wiz. Przykładowo Wiceminister Spraw Zagranicznych miał odradzać konsulom sprawdzanie, czy osoby starające się o wizę pracowniczą mają adekwatne kwalifikacje; nie tylko obniżano poziom kontroli, ale także ingerowano w autonomię konsułów. Jeden z najpoważniejszych wniosków dotyczy byłego wiceministra Piotra Wawrzyka, który miał wielokrotnie przekroczyć uprawnienia przynależne wyłącznie Ministrowi Spraw Zagranicznych. Miał on wydawać osobiście polecenia lub na jego polecenie miano instruować konsułów, aby ci w konkretnych sprawach podejmowali określone decyzje dotyczące wiz, co naruszało prawo konsularne. To tylko przykład jednego nadużycia stwierdzonego przez kontrolerów NIK, w raporcie jest ich o wiele więcej. Winę za ten stan rzeczy mają ponosić nie tylko były wiceminister i kilkadziesiąt osób, którym prokuratura już postawiła zarzuty, ale także wszyscy ministrowie spraw zagranicznych z okresu rządów Prawa i Sprawiedliwości. Prezes NIK w mediach zapowiedział złożenie wniosków do prokuratury.

Tymczasem sejmowa komisja śledcza działająca w sprawie afery wizowej w połowie października zapowiedziała zakończenie prac i sformułowanie 11 zarzutów do prokuratury. Mają one dotyczyć m.in. byłego doradcy wiceministra Wawrzyka i jego samego, w związku z przyjmowaniem łapówek za przyspieszanie procedur wizowych oraz wywieraniem wpływu na konsułów. Inny wniosek ma dotyczyć braku nadzoru nad programem Poland.Business Harbour (o czym w swoim raporcie pisze także NIK), w wyniku czego wizy pracownicze miały masowo otrzymywać osoby, które takich wiz nie powinny dostać.

- **30 października deportowano do Polski Pawła Sz., twórcę marki Red is Bad, który miał m.in. dostarczać Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych sprzęt po mocno zawyżonych cenach i w ten sposób uzyskiwać nienależne zyski.** Miał też wspierać w zamian za to polityków PiS w trakcie kampanii wyborczych. Paweł Sz. został zatrzymany na Dominikanie. 31 października [trafił do Polski, gdzie prokuratura od razu przesłuchała go i postawiła mu zarzuty](#)³ udziału w zorganizowanej grupie przestępczej i popełnienia w ramach tej grupy przestępstw wspólnie z innymi urzędnikami RARS oraz zarzut prania pieniędzy.

Tymczasem, również 30 października, brytyjski sąd po raz kolejny podtrzymał decyzję o areszcie dla Michała Kuczmierowskiego, byłego szefa **Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych (RASR)**. **Były urzędnik jest oskarżany o działanie w zorganizowanej grupie przestępczej i o wielomilionowe nadużycia** związane z kontraktami na sprzęt medyczny zawieranymi w czasie pandemii COVID-19 oraz z zakupem agregatów prądotwórczych dla Ukrainy. Już wcześniej, na początku października polski sąd nie zgodził się na wydanie Kuczmierowskiemu listu żelaznego. Najwyraźniej zarówno polski, jak i brytyjski wymiar sprawiedliwości poważnie traktują zarzuty prokuratury wobec byłego szefa RASR i nie widzą przestrzeni do ograniczenia restrykcji wobec niego. Jeśli nic się nie zmieni, ekstradycja Kuczmierowskiego może dokonać się w połowie lutego 2025 roku.

³ Prokuratura Krajowa, *Informacja o przedstawieniu zarzutów i przesłuchaniu Pawła S.*, 31 października 2024, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-przedstawieniu-zarzutow-i-przesluchaniu-pawla-s>.

W tej sprawie pojawił się też nowy wątek, dotyczący bezpośrednio byłego premiera Mateusza Morawieckiego (bliskiego kolegi szefa RASR). [Portal Onet opisał, jak jedna z agencji PR w zamian za wspieranie Morawieckiego w kampanii wyborczej w 2019 roku miała otrzymywać intratne kontrakty z RASR](#)⁴. Jeśli ta informacja się potwierdzi, byłby to wyjątkowo jaskrawy przypadek ukrytego, nielegalnego finansowania kampanii wyborczej i nadużywania zasobów publicznych do celów partyjnych.

- **10 października zakończenie prac i przyjęcie projektu raportu zapowiedziała komisja śledcza ds. wyborów kopertowych.** Z informacji medialnych wynika, że posłowie zamierzają sformułować 12 zawiadomień do prokuratury, o możliwości popełnienia przestępstwa. Zarzutami mają być objęci m.in. byli premierzy Jarosław Kaczyński i Mateusz Morawiecki. Część z zarzutów ma mieć charakter korupcyjny, są one związane z nadużyciem uprawnień i niedopełnieniem obowiązków oraz niegospodarnością. Do chwili zakończenia tego tekstu nie opublikowano jednak raportu z ustaleń komisji. **Z kolei 28 października koniec prac i przyjęcie wstępnego sprawozdania zapowiedziała komisja śledcza ds. afery wizowej.** Raport liczy ponoć 350 stron, a komisja zamierza skierować do prokuratury 11 zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstwa. Podobnie jak w przypadku komisji kopertowej, do momentu zakończenia *Monitora* nie opublikowano jednak wspomnianego raportu.
- Jak informowaliśmy w poprzednim *Monitorze*, [29 września Prokurator Generalny przesłał wniosek do Przewodniczącego Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o uchylenie immunitetu posłowi Marcinowi Romanowskiemu](#)⁵, byłemu wiceministrowi sprawiedliwości, który jest oskarżany o nadużycia związane z zarządzaniem Funduszem Sprawiedliwości. Już 2 października immunitet Romanowskiego został uchylony, a on sam został wezwany przez prokuratora. [Stawił się na przesłuchanie 15 października, gdzie ponownie usłyszał 11 zarzutów](#)⁶, w tym m.in. zarzuty korupcyjne, takie jak: udział w zorganizowanej grupie przestępczej, przekroczenia uprawnień lub niedopełniania obowiązków w związku z decyzjami dotyczącymi wydatkowania środków z Funduszu Sprawiedliwości czy przywłaszczenia mienia w kwocie ponad 107 milionów zł i usiłowania przywłaszczenia kolejnej kwoty – ponad 58 milionów złotych. Romanowski nie przyznał się do popełnienia tych czynów. Prokuratura wystąpiła do sądu o zastosowanie wobec niego trzymiesięcznego aresztu. Sąd ma podjąć decyzję w tej sprawie 28 listopada. Jednocześnie afera Funduszu Sprawiedliwości rozszerza się

⁴ KUC, *Nowe kulisy afery RARS. W tle kampania Mateusza Morawieckiego*, Business Insider, 10 października 2024, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/nowe-kulisy-afery-rars-w-tle-kampania-mateusza-morawieckiego/3drhxr0>.

⁵ Prokuratura Krajowa, *Komunikat w sprawie wniosku o uchylenie immunitetu Marcinowi Romanowskiemu przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy*, 30 września 2024, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/komunikat-w-sprawie-wniosku-o-uchylenie-immunitetu-marcinowi-romanowskiemu-przez-zgromadzenie-parlamentarne-rady-europy>.

⁶ Prokuratura Krajowa, *Informacja o śledztwie dotyczącym tzw. afery wizowej*, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/informacja-o-sledztwie-dotyczacym-tzw-afery-wizowej>, 24 września 2024.

na kolejne osoby. Pod koniec października kolejną osobą, która usłyszała zarzuty w tej sprawie (przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków, prania pieniędzy i przywłaszczenia mienia na kwotę 16,5 mln zł), został były wojewoda zachodniopomorski Mateusz Wegmann. Także w jego przypadku prokuratura zapowiedziała wniosek o areszt.

- **24 października opublikowano raport na temat działalności tzw. „podkomisji smoleńskiej”, kierowanej przez Antoniego Macierewicza. Wśród wielu nieprawidłowości i nadużyć, które opisano w raporcie, znalazły się też informacje o możliwości korupcji**⁷. Były minister obrony miał naciskać na zagranicznych ekspertów, którzy wykonywali analizy dla podkomisji, o taką zmianę treści opracowań, żeby pasowały do teorii o zamachu, jednocześnie grożąc zleceniobiorcom, że nie otrzymają pełnego wynagrodzenia. Eksperci odmówili. Jeden z nich opowiedział o tej sytuacji także w programie TVN24 „Czarno na białym”. Ogólnie w wyniku audytu funkcjonowania podkomisji Minister Obrony skierował do prokuratury 41 zarzutów. Oprócz wspomnianej próby przekupstwa znalazły się wśród nich także inne zarzuty natury korupcyjnej, jak bezpodstawne wydatkowanie środków pozostających w dyspozycji podkomisji czy przekroczenia uprawnień oraz niedopełnienia obowiązków.
- **9 października Prokuratura Regionalna w Warszawie wszczęła poszukiwania dwóch członków zarządu spółki ORLEN Trading Switzerland GmbH.** Mają być oni odpowiedzialni za narażenie spółki na szkodę rzędu 380 milionów USD (ok. 1,5 mld zł) poprzez zawarcie między sierpniem i grudniem 2023 roku trzech kontraktów na zakup ropy naftowej, które okazały się niekorzystne – wypłacono pieniądze, jednak surowiec nie został dostarczony. Obie osoby ukrywają się. Prokuratura wystąpiła do sądu o wydanie nakazu aresztowania, gdy zostaną oni odnalezieni.
- **Nabiera ciężaru afera, w która ma być zamieszany były minister cyfryzacji Janusz Cieszyński. 23 października Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa S.A. (NASK) złożyła zawiadomienie do Prokuratury Krajowej w sprawie możliwości popełnienia przestępstwa przez byłego ministra, obecnie posła PiS.** W czasie gdy był ministrem, miało dojść do nadużyć ze strony zarządu NASK, które doprowadziły do ponad 750 tys. zł strat. Wydatki te mają być związane z fikcyjnym zatrudnianiem osób bliskich obozowi ówczesnej władzy oraz finansowania działań wspierających kampanie wyborcze posłów Prawa i Sprawiedliwości.
- **9 października Prokurator Generalny wystąpił do Marszałka Sejmu z wnioskiem o uchylenie immunitetu posłowi PiS Łukaszowi Mejsznie**⁸. Postępowanie wobec posła zaczęło się jeszcze w

⁷ Ministerstwo Obrony Narodowej, *Po ustaleniach zespołu badającego prace podkomisji smoleńskiej MON złoży 41 zawiadomień do prokuratury*, 24 października 2024, <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/po-ustaleniach-zespołu-badającego-prace-podkomisji-smoleńskiej-mon-złoży-41-zawiadomien-do-prokuratury>.

⁸ Prokuratura Krajowa, *Komunikat w sprawie wniosku o uchylenie immunitetu Łukaszowi Mejsznie*, 9 października 2024, <https://www.gov.pl/web/prokuratura-krajowa/komunikat-w-sprawie-wniosku-o-uchylenie-immunitetu-lukaszowi-mejsznie>.

roku 2023, ale nabrało tempa dopiero teraz. Prokuratura zarzuca mu m.in. zatajenie prawdy i podanie nieprawdy w oświadczeniach majątkowych (zarówno gdy pełnił funkcję posła w poprzedniej kadencji, jak i krótko funkcję wiceministra sportu) oraz niedopełnienie obowiązków łączących się z wypełnianiem oświadczeń. Warto dodać, że poseł Mejza jest podejrzewany także o inne przestępstwa, związane z wyłudzeniem pieniędzy za fikcyjne usługi zdrowotne. W tej sprawie prokuratura nie zwróciła się jednak do Sejmu.

- **10 października Roman Giertych, poseł klubu Koalicji Obywatelskiej, kierujący nieformalnym zespołem sejmowym ds. rozliczeń PiS, poinformował o przesłaniu do prokuratury zawiadomień o możliwości popełnienia przestępstw przez wielu urzędników i polityków ministerstw i innych instytucji rządowych** (np. Lasów Państwowych). W zamian za czas antenowy w mediach ojca Tadeusza Rydzyka, te osoby i instytucje miały przekazywać wsparcie na działalność podmiotów kierowanych przez duchownego. Z kolei ojciec Rydzyk miał wspierać polityków PiS w trakcie kampanii wyborczych. Giertych twierdzi, że uzyskał informacje od ponad 800 instytucji publicznych i udokumentował wątpliwe wpłaty na kwotę blisko 40 mln zł (pochodzących z samych tylko ministerstw). Jeśli te zarzuty się potwierdzą, mielibyśmy do czynienia z kolejnym przypadkiem nielegalnego, korupcyjnego finansowania kampanii wyborczych i działalności politycznej.
- **25 października prokuratura postawiła zarzuty o charakterze korupcyjnym (m.in. przyjęcia korzyści majątkowej) Bartłomiejowi S., lokalnemu działaczowi Platformy Obywatelskiej,** który po wyborach samorządowych w tym roku objął funkcję wicemarszałka województwa śląskiego. Zarzuty dotyczą jego działalności zarówno jako częstochowskiego samorządowca, jak już wicemarszałka. Bartłomiej S. został natychmiast zawieszony w prawach członka PO i usunięty z funkcji wicemarszałka. Sąd zgodził się na areszt na okres trzech miesięcy.
- **Dla porządku odnotujmy brak postępów w istotnych kwestiach związanych z przeciwdziałaniem korupcji, którym przyglądaliśmy się w poprzednich trzech wydaniach Monitorów:**
 - (1) **Do chwili ukończenia tekstu prac nie zakończyła sejmowa komisja śledcza ds. systemu Pegasus.** Prace tej komisji są sabotowane przez kolejnych świadków, którzy nie stawiają się na wezwania, powołując się na wyrok Trybunału Julii Przyłębskiej, podważający legalność komisji. Wyrok ten jest podważany ze względu na wątpliwości co do legalności działania samego Trybunału.
 - (2) **Prace nad poselskimi projektami ustaw, dotyczącymi oświadczeń majątkowych (druki nr 155, projekt większości⁹ i 156¹⁰ – projekt opozycji) nie posunęły się do przodu.**

⁹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 155, 21 listopada 2023, <https://sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=155>.

¹⁰ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne oraz niektórych innych ustaw*, druk nr 156, 29 grudnia 2023, <https://sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=156>.

- (3) Prace nad poselskim projektem całościowej reformy systemu nominacji na funkcje zarządcze w spółkach skarbu państwa¹¹ także nie były kontynuowane – mimo coraz liczniejszych doniesień o upolitycznieniu kolejnych spółek.
- (4) Również rządowe prace nad projektem ustawy o wzmocnieniu koordynacji działań antykorupcyjnych, likwidacji Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz zmianie niektórych ustaw¹² nie weszły w nowy etap. Z doniesień medialnych wynika, że projekt ustawy ma trafić do Sejmu w kwietniu 2025 roku.

2. Dane

- 23 października czeski think-tank CEELI Institute opublikował raport *Shining the Light on Corruption: Freedom of Information and Transparency in Central and Eastern Europe*¹³. Analiza koncentruje się na problematyce dostępu do informacji publicznej dotyczącej zamówień publicznych, wymiaru sprawiedliwości, ochrony zdrowia oraz na kwestiach realizacji przepisów o dostępie do informacji publicznej w Europie. Dostęp do informacji publicznej to jeden z najważniejszych instrumentów, jaki mają obywatele chcący patrzeć władzy na ręce, zapobiegać korupcji i wspierać jej wykrywanie. Raport pokazuje, że wprawdzie sytuacja w Europie nie jest najgorsza, jeśli chodzi o dostęp do informacji publicznej, to nieustannie trzeba o niego dbać i poprawiać jego jakość. W przygotowaniu raportu pomagały także polskie organizacje pozarządowe.
- 15 października Najwyższa Izba Kontroli opublikowała informację po kontroli Funduszu Kultury. To pierwsza kontrola tej instytucji¹⁴. NIK stwierdził wiele nieprawidłowości w funkcjonowaniu Funduszu. Dotyczyły one m.in. braku dokumentacji obrad grup ekspertów oceniających wnioski o wsparcie, braku archiwizacji dokumentów dotyczących przyznawanych dotacji (wyniki nie były nawet publikowane w Biuletynie Informacji Publicznej) czy naruszeń prawa związanych m.in. z tym, że część kosztów realizacji projektów musieli ponosić beneficjenci – bez wcześniejszego uregulowania tej sprawy w przepisach. Raport NIK zapewne stanie się początkiem kolejnej serii zawiadomień do prokuratury o możliwości popełnienia przestępstwa przez funkcjonariuszy poprzedniej władzy.

3. Dobre i złe praktyki

¹¹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Poselski projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu naprawy ładu korporacyjnego w spółkach z udziałem Skarbu Państwa*, druk nr 261, 1 marca 2024, <https://sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=261>.

¹² Rządowe Centrum Legislacji, *Ustawa o koordynacji działań antykorupcyjnych oraz likwidacji Centralnego Biura Antykorupcyjnego*, 29 maja 2024, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12385657/katalog/13061316#13061316>.

¹³ D. Banistar i in., *Shining the Light on Corruption: Freedom of Information and Transparency in Central and Eastern Europe*, CEELI Institute, październik 2024, <https://ceeliinstitute.org/resource/shining-the-light-on-corruption-freedom-of-information-and-transparency-in-central-and-eastern-europe>.

¹⁴ Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli. Fundusz Wsparcia Kultury*, https://www.nik.gov.pl/kontrole/wyniki-kontroli-nik/pobierz.kno~p_23_024_202310261237401698316660~01.typ,kk.pdf.

- **Dobra praktyka.** 30 października Jacek Tomczak (PSL), wiceminister rozwoju i technologii, podał się do dymisji. Zmusiły go do tego doniesienia medialne o tym, że przeszedł do ministerstwa bezpośrednio ze swojej kancelarii notarialnej, w której obsłużył tysiące umów między deweloperami i ich klientami, osiągając z tego tytułu milionowe dochody¹⁵. Problem w tym, że będąc w ministerstwie, Tomczak miał lobbować za przyjęciem korzystnego dla deweloperów wsparcia kredytów mieszkaniowych, na co mieli się skarżyć nawet sami koalicjanci. To kolejna szybka dymisja wicepremiera w tym rządzie, w związku z kontrowersjami, a zarazem dobra praktyka, aby ucinąć tego rodzaju sytuacje jak najszybciej – z korzyścią dla interesu publicznego. Martwi jednak fakt, że problem konfliktu interesów jest najwyraźniej źle zarządzany przez obóz władzy, skoro to kolejna taka sytuacja, a dymisja, choć szybka jak na polskie standardy, następuje dopiero po śledztwie dziennikarskim. Trzeba też odnotować, że jest to kolejna sytuacja związana nietransparentnym lobbieniem. Również w październiku media donosiły o spotkaniu wicepremiera, szefa MON Władysława Kosiniaka-Kamysza z prezesem Philip Morris¹⁶ (miał z nim też kontaktować się Tomczak). To tajemnicze spotkanie miało miejsce w czerwcu i sprowokowało spekulacje, czy było związane z planami podniesienia akcyzy na wyroby tytoniowe. Wicepremier nie wytłumaczył się jednak z tych kontaktów. A obie sytuacje każą przypomnieć, że polska regulacja lobbingu jest daleka od ideału i powinny zostać jak najszybciej przyjęte nowe przepisy dotyczące regulacji lobbingu.
- **Zła praktyka.** Na początku października media doniosły o tym, że dwoje posłów, Kinga Gajewska i Arkadiusz Myrcha, pełniących zarazem funkcje wiceministrów, pobierało od Sejmu dodatki na wynajem mieszkania. Gajewska i Myrcha są małżeństwem i mieszkają razem, ale jako deputowani oboje pobierali oddzielne dodatki. Trzeba odnotować, że posłanka Gajewska ma także dom zaledwie 40 km od Warszawy. Wprawdzie najprawdopodobniej wymienieni posłowie nie naruszyli prawa, to jednak taka praktyka nie może zostać oceniona dobrze. Sytuacja ta każe sobie zadać pytanie, czy w każdej sytuacji poseł powinien korzystać ze wsparcia z publicznych pieniędzy, nawet jeśli prawo na to pozwala. Zawsze mogą pojawić się dylematy etyczne – tak jak w tym przypadku.

4. Działania Fundacji Batorego

- Na początku października Fundacja opublikowała przygotowaną przez partnerów z Ukrainy analizę postępów i wyzwań dla polityki antykorupcyjnej w tym państwie¹⁷. Ukraina jest postrzegana bardzo negatywnie. jeśli chodzi o zdolność do walki z korupcją, i nierzadko jest stawiana na równi z Rosją, jeśli chodzi o skalę korupcji. Analiza pokazuje, że w takich

¹⁵ S. Jadczyk, 3601 aktów notarialnych. Tak kancelaria wiceministra Jacka Tomczaka zarabia na branży deweloperskiej, 30 października 2024, <https://wiadomosci.wp.pl/3601-aktow-notarialnych-tak-kancelaria-wiceministra-jacka-tomczaka-zarabia-na-branzy-deweloperskiej-7086962786790080a>.

¹⁶ K. Kojzar, Kosiniak-Kamysz potajemnie spotkał się z prezesem koncernu tytoniowego. Co na to koalicja?, 8 października 2024, <https://oko.press/na-zywo/na-zywo-relacja/kosiniak-kamysz-potajemnie-spotkal-sie-z-prezesem-koncernu-tytoniowego-co-na-to-koalicja>.

¹⁷ P. Demczuk i in., *Dziesięć lat walki z korupcją: sukcesy i wyzwania stojące przed Ukrainą*, Warszawa 2024, https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2024/09/Dziesiec-lat-walki-z-korupcja_PL.pdf.

przekonaniach kryje się wiele stereotypów, a Ukraina przed wojną, a nawet w trakcie wojny z Rosją, nie ustawała i nie ustaje w wysiłkach, aby zmniejszyć skalę korupcji, i – mimo przeciwności – osiągnęła w tym obszarze wiele sukcesów.

Grzegorz Makowski – specjalista w forumIdei Fundacji im. Stefana Batorego, adiunkt w Szkole Głównej Handlowej. Zajmuje się m.in. zagadnieniem korupcji i polityki antykorupcyjnej, rozwojem społeczeństwa obywatelskiego i sytuacją organizacji pozarządowych.

Kontakt: forumidei@batory.org.pl